

Bierkowski, Tadeusz

Warmińskie Towarzystwo Naukowe w Olsztynie

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 467-475

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TADEUSZ BIERKOWSKI

WARMIŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE W OLSZTYNIE

1. UWAGI WSTĘPNE

Powołanie wyższej uczelni w Olsztynie w 1945 roku było wyrazem dążeń przedstawicieli ludności rodzimej, jak też wynikało z potrzeb władz administracyjnych. Już w memoriale w sprawie ziemi mazurskiej, przedstawionym przez Związek Mazurów Krajowej Radzie Narodowej pod koniec 1944 roku, zawarty był jeden z wniosków postulujących powołanie wyższej uczelni w Olsztynie¹. Wyrazem dążeń zmierzających do uczynienia z Olsztyna prężnego ośrodka naukowego i kulturalnego było też reaktywowanie Instytutu Mazurskiego 17 lipca 1945 roku². Potrzeba powołania wyższej uczelni w Olsztynie wynikała z konkretnej sytuacji kadrowej regionu. W 1945 roku obserwowano powszechny brak kwalifikowanych kadr we wszystkich dziedzinach życia, a przede wszystkim w administracji. Pierwszym krokiem zmierzającym do zaradzenia pilnym potrzebom było zorganizowanie przez Polski Związek Zachodni kursu administracyjnego. Wykłady prowadzili pracownicy naukowcy Akademii Służby i Administracji Publicznej w Łodzi³. Następnie powołano Komitet Organizacyjny, w skład którego weszli organizatorzy i wykładowcy owego kursu⁴. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego wybrano Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski dr. Jakuba Prawina, który poparł

¹ Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, sygn. O.M.F., 121—123, mikrofilm.

² Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej WAPO), Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 18, Sprawozdanie z działalności Instytutu Mazurskiego w Olsztynie za okres od 10 VII 1945 do 22 VI 1946; T. Grygier, *15-lecie Instytutu Mazurskiego w Olsztynie*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1960, nr 3, ss. 436—453.

³ E. Sukertowa-Biedrawina, B. Wilamowski, *Rozwój nauki w Olsztynie po wyzwoleniu*, w: *Szkice olsztyńskie*, Olsztyn 1967, ss. 335—356.

⁴ Archiwum Akademii Rolniczo-Technicznej, sygn. 2/2, Historia Studium Prawno-Administracyjnego w Olsztynie. Komitet Organizacyjny Akademii Administracyjnej powołano w składzie: przewodniczący pík dr Jakub Prawin, Pełnomocnik Rządu RP na Okręg Mazurski; zastępca przewodniczącego Jerzy Burski; sekretarz Bronisław Wiesiołowski oraz członkowie: prof. dr Tadeusz Hilarowicz, Zygmunt Szulczyński, mgr Jan Trzópek, mgr Mieczysław Sawicki, Tadeusz Pałucki i Zygmunt Walewicz.

inicjatywę i 7 sierpnia 1945 roku wydał decyzję o utworzeniu w Olsztynie wyższej uczelni, Akademii Administracyjnej. Statut organizacyjny upoważniał do podjęcia tak doniosłej decyzji Pełnomocnika Rządu na Okręg Mazurski, gdyż „do kompetencji Pełnomocnika Rządu RP należy wydawanie wszelkich rozporządzeń urzędowych pełniących rolę władzy Rzeczypospolitej Polskiej w administrowanym Okręgu Mazurskim”⁵. Jak stwierdza prof. dr Tadeusz Hilarowicz, „Pełnomocnik Rządu był w pełni uprawniony stworzyć Akademię Administracyjną swoją decyzją z sierpnia roku bieżącego wobec nierozciągnięcia na Okręg Mazurski polskiego ustawodawstwa o szkołach akademickich i wyższych. Obecnie aktualną będzie sprawa powiązania bytu prawnego tej uczelni z przepisami prawnymi ogólnopolskimi”⁶. W tym celu Hilarowicz podjął opracowanie projektu statutu definitywnego programu uczelni administracyjnej w Olsztynie, celem przedstawienia tegoż na posiedzeniu Komitetu Organizacyjnego i przedłożenia następnie Ministerstwu Oświaty⁷.

Funkcję rektora Akademii Administracyjnej w Olsztynie powierzono prof. Hilarowiczowi, prorektorem został prof. dr Stanisław Zajączkowski. Inauguracja pierwszego roku akademickiego w Olsztynie odbyła się 19 października 1945 roku. Zajęcia rozpoczęto w październiku cyklem wykładów prof. dr. Tadeusza Hilarowicza. O rozpoczęciu wykładów Hilarowicz donosił Pełnomocnikowi Rządu dr. Jakubowi Prawinowi w liście z 27 listopada 1945 roku. Stwierdzał między innymi, że „dla zadokumentowania historycznego faktu stworzenia Akademii, rozpocząłem już w październiku w teje swoje wykłady ogólnej teorii prawa, nauki administracji i ogólnej teorii prawa administracyjnego, tudzież postępowania administracyjnego”⁸. Wykłady rozpoczęli ponadto Emilia Sukertowa-Biedrawina i mgr Przystasz, naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego, były asystent Uniwersytetu Warszawskiego⁹. Ponadto współpracę zadeklarowali prof. dr Gorzuchowski — wykładowca Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie i Łodzi oraz mgr Franciszek Moczulski¹⁰.

W trakcie roku akademickiego 1945/1946, z powodu trudności kadrowych i innych, zrezygnowano z rangi uczelni o prawach akademickich na rzecz wyższej szkoły zawodowej. Na posiedzeniu Komitetu Organizacyjnego 31 stycznia 1946 roku podjęto w tej sprawie wiele ważnych decyzji, postanawiając między innymi:

⁵ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Statut organizacyjny Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski.

⁶ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Pismo Rektoratu Akademii Administracyjnej w Olsztynie do Komitetu Organizacyjnego Akademii w Olsztynie z 24 XI 1945.

⁷ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Pismo Rektoratu Akademii Administracyjnej w Olsztynie do Komitetu Organizacyjnego Akademii w Olsztynie z 24 XI 1945.

⁸ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Pismo rektora prof. dr. T. Hilarowicza do Pełnomocnika Rządu dr. J. Prawina w Olsztynie z 27 XI 1945.

⁹ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Pismo rektora prof. dr. T. Hilarowicza do Pełnomocnika Rządu dr. J. Prawina w Olsztynie z 27 XI 1945.

¹⁰ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Pismo rektora prof. dr. T. Hilarowicza do Pełnomocnika Rządu dr. J. Prawina w Olsztynie z 27 XI 1945.

1. Przyjąć nazwę Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie;
2. Powołać Radę Naukową;
3. Mianować dyrektorem prof. dr. Tadeusza Hilarowicza, a wicedyrektorem mgr. Jana Trzópka¹¹.

Mimo obniżenia rangi uczelni nie zrezygnowano całkowicie z ambicji naukowych. Wysiłki grona nauczającego ukierunkowano głównie na działalność dydaktyczną związaną z kształceniem kadr na poziomie wyższym oraz działalność naukową.

2. POWOŁANIE WARMIŃSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

Na temat powołania uczelni, jej historii oraz działalności dydaktycznej istnieje już określona literatura, natomiast próby organizacji życia naukowego nie są znane. Tymczasem próby takie podejmowano. 31 stycznia 1946 roku powołano Radę Naukową uczelni i niezależnie od niej, w tym samym dniu, powołano do życia Warmińskie Towarzystwo Naukowe w Olsztynie. Ślady działalności Warmińskiego Towarzystwa Naukowego zachowały się w korespondencji, jaką owe Towarzystwo prowadziło z Zarządem Grodzkim w Olsztynie. Znaleziona korespondencja zawiera tylko 8 pism, w tym 3 odnoszą się do powstania i działalności, zaś pozostałe to korespondencja, która do spraw zasadniczych nie wnosi nic nowego¹².

Warmińskie Towarzystwo Naukowe zostało założone przez grono profesorów Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej 31 stycznia 1946 roku. Wśród osób zgłaszających do Starostwa Grodzkiego powołanie Towarzystwa widnieją trzy nazwiska: tymczasowo wybranego prezesa prof. dr. Tadeusza Hilarowicza oraz członków — prof. dr. Stanisława Zajączkowskiego i prof. dr. Gorzuchowskiego. Za członków założycieli podpisy złożył prof. Tadeusz Hilarowicz. Warmińskie Towarzystwo Naukowe zostało zgłoszone w Starostwie Grodzkim w Olsztynie 31 stycznia 1946 roku z prośbą o zalegalizowanie. Ponieważ owe pismo powiadamiające o powstaniu Towarzystwa szeroko wyjaśnia cel, zadania oraz określa kierunek zainteresowań badawczych, przytaczamy je w całości.

„Niżej podpisani zgłaszają niniejszym zawiązanie Stowarzyszenia zwykłego pod nazwą «Warmińskie Towarzystwo Naukowe» z siedzibą w Olsztynie. Celem Towarzystwa jest:

a) odbywanie posiedzeń naukowych poświęconych omawianiu i oświetlaniu z punktu widzenia naukowego spraw dotyczących historii i kultury Warmii, tudzież zagadnień związanych ze współczesnymi stosunkami kulturalnymi, gospodarczymi i administracyjnymi Warmii;

b) przygotowanie wydawnictw naukowych z powyższych dziedzin.

Członkiem Stowarzyszenia może być pełnoletni obywatel Polski, posiadający prawo wykładania w państwowych szkołach akademickich, względnie w szkołach akademickich niepaństwowych, mających prawa

¹¹ E. Sukertowa-Biedrawina, B. Wilamowski, op. cit., s. 341.

¹² WAPO, Zarząd Miejski, sygn. II/163/8/118.

szkół akademickich, stopień naukowy tudzież drukowaną produkcję naukową uzasadniającą jego kwalifikacje do członkostwa naukowego, o charakterze ścisłym, odpowiadającym Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu, względnie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Czynnych członków Stowarzyszenia może być najwyżej dwunastu. Członków czynnych przyjmuje się w formie głosowania ogólnego zebrania Stowarzyszenia. Ogólne zebranie Stowarzyszenia wybiera prezesa, wiceprezesa i sekretarza generalnego.

Członków czynnych przyjmuje się na zasadzie przedstawionego przez nich życiorysu i spisu prac naukowych z oświadczeniem gotowości przyjęcia godności członka czynnego. Ogólne zebranie Stowarzyszenia może pozbawić członka godności członkowskiej z powodu czynów nie liczących z powagą lub godnością członka towarzystwa naukowego, a to większością 3/4 członków Stowarzyszenia. Członek czynny może również zrzec się godności swojej członkowskiej przez pisemne oświadczenie na ręce prezesa. Ogólne zebranie Stowarzyszenia złożone z członków czynnych układa program prac Stowarzyszenia i przyjmuje do wiadomości sprawozdanie prezesa i sekretarza generalnego. Zarząd Stowarzyszenia jest jednoosobowy i sprawowany jest przez prezesa i zastępującego go wiceprezesa przy pomocy sekretarza generalnego. Wybory prezesa, wiceprezesa i sekretarza generalnego są dokonywane przez ogólne zebrania członków czynnych na przeciąg jednego roku.

Przy Stowarzyszeniu mogą istnieć sekcje dla poszczególnych dziedzin nauki, jak: historyczna, prawnicza, ekonomiczna, społeczna i przyrodnicza, którym przewodniczą wyznaczeni przez ogólne zebrania członków czynnych przewodniczący spośród członków czynnych.

Członkami sekcji mogą być oprócz członków czynnych także inne osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje w charakterze członków współpracowników sekcji. Każda sekcja wybiera swego sekretarza spośród członków czynnych lub członków współpracowników, wybór wymaga zatwierdzenia ze strony prezesa Stowarzyszenia. Założyciele Stowarzyszenia wybierają tymczasowo prezesa prof. dr. Tadeusza Hilarowicza. Prof. dr. Stanisław Zajączkowski, Prof. dr. Tadeusz Hilarowicz, Prof. dr. Gorzuchowski¹³.

Zarząd Miejski w Olsztynie powiadomił Urząd Pełnomocnika Rządu o zgłoszeniu Warmińskiego Towarzystwa Naukowego¹⁴. Towarzystwo zostało zalegalizowane w myśl prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. RP, 94, poz. 808 z 1932 r.) przez sam fakt, że w ciągu czterech tygodni od doniesienia o jego zawiązaniu Starostwo Grodzkie nie wydało zakazu jego powstania¹⁵. Powstanie Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w stycz-

¹³ WAPO, Zarząd Miejski, sygn. II/163/8/118, Pismo do Starostwa Grodzkiego w Olsztynie z 31 I 1946.

¹⁴ WAPO, II/163/8/118, Pismo Zarządu Miejskiego w Olsztynie do Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski — Wydział Społeczno-Polityczny w Olsztynie z 7 V 1946.

¹⁵ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prezesa Warmińskiego Towarzystwa Naukowego, prof. dr. Tadeusza Hilarowicza do Zarządu Miejskiego w Olsztynie z 11 VI 1946.

niu 1946 roku należy uznać za duże wydarzenie w życiu naukowym tego regionu. Stanowiło ono wyraz dużych ambicji tworzącego się środowiska, zaś ranga, jaką nadawano tej instytucji naukowej, była równa środowiskom z dużymi tradycjami, jak Warszawa czy Kraków.

Przyznawanie członkostwa oraz podział na członków czynnych, legitymujących się poważnymi osiągnięciami naukowymi, i ustanowienie członkostwa członków współpracowników, stwarzało możliwości aktywnego udziału w życiu naukowym licznemu gronu osób, bez potrzeby obniżania rangi naukowej Towarzystwa. Należy zauważyć, że w Olsztynie istniało już spore — jak na ówczesne warunki — zaplecze młodych adeptów nauki. Tworzyli je pracownicy różnych instytucji, a przede wszystkim pracownicy administracji państwowej. Byli to potencjalni kandydaci do członkostwa jako członkowie-współpracownicy Towarzystwa. Część z nich podjęła pracę na Akademii Administracyjnej już jesienią 1945 roku, między innymi mgr Przystasz, mgr Marian Palamarczyk, mgr Jan Trzópek, mgr Franciszek Moczulski, Emilia Sukertowa-Biedrawina. Wśród nich znajdowali się dawni asystenci Uniwersytetu Warszawskiego i Wileńskiego.

Program działania Warmińskiego Towarzystwa Naukowego przedstawiał się bardzo ambitnie i obejmował badania nad dziejami historii i kultury Warmii, kładąc nacisk na problematykę współczesności kultury, gospodarki, administracji. Do realizacji tak szerokiego programu działań badawczych zamierzono powołać sekcje historyczną, prawniczą, ekonomiczną, społeczną i przyrodniczą. Na uwagę zasługuje zamiar przygotowywania wydawnictw z powyższych dziedzin nauki.

Jak wskazują treść zachowanych dokumentów, zainteresowania badawcze ograniczono do regionu Warmii. Przypuszczać należy, że zostało to podyktowane nie zainteresowaniem twórców Towarzystwa, lecz istnieniem w Olsztynie Instytutu Mazurskiego, który zajmował się badaniem przeszłości Mazur. Nazwa „Warmińskie Towarzystwo Naukowe” była raczej umowna i badania, jakie zamierzono prowadzić, miały prawdopodobnie objąć cały region Warmii i Mazur. Wskazują na to zainteresowania „ponadregionalne” organizatorów Towarzystwa, wybór tematyki wykładów podjętych na Akademii Administracyjnej oraz ich późniejsze publikacje dotyczące naszego regionu. Na przykład prof. dr Tadeusz Hilarowicz prowadził wykłady z nauki administracji, ogólnej teorii prawa administracyjnego i ogólnej teorii prawa, prof. dr Stanisław Zajączkowski z historii ziem odzyskanych i historii ustroju Polski. Opublikował wiele rozpraw dotyczących ziem pruskich w wiekach XIII i XIV. Prof. dr Juliusz Willaume opublikował rozprawy odnoszące się do Prus w wiekach XVIII—XIX. Prof. dr Gorzuchowski miał wykłady z geografii politycznej i gospodarce. Ponadto na przełomie lat 1945/1946 prowadzili wykłady: Emilia Sukertowa-Biedrawina z historii ruchu polskiego na Warmii i Mazurach, mgr Przystasz ze wstępu do skarbowości, Franciszek Moczulski ze wstępu do ekonomii, historii narodów Związku Radzieckiego oraz historii Związku Radzieckiego¹⁶. Należy przypuszczać, że zainteresowania

¹⁶ WAPO, Urząd Pełnomocnika Rządu RP, sygn. 64, Wykaz tematyki wykładów znajduje się w piśmie prof. dr. T. Hilarowicza do Pełnomocnika Rządu RP dr. J. Pra-

owe zostałyby uwzględnione w badaniach prowadzonych przez Warmińskie Towarzystwo Naukowe.

3. DZIAŁALNOŚĆ WARMIŃSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

Po zalegalizowaniu Warmińskiego Towarzystwa Naukowego odbyło się ogólne zebranie członków, na którym dokonano wyboru władz. Prezesem wybrano prof. dr. Tadeusza Hilarowicza, wiceprezesem prof. dr. Stanisława Zajączkowskiego, sekretarzem generalnym prof. dr. Juliusza Willaume¹⁷. Nie znamy pełnej listy członków Towarzystwa. Poza wyżej wymienionymi należeli jeszcze prof. dr. Gorzuchowski i mgr Jan Trzópek. Czy należało więcej osób, nie wiadomo, z pewnością tak, lecz było ich niewiele. W doniesieniu do Zarządu Grodzkiego stwierdzono, że Towarzystwo „skupia szczupłe grono osób”¹⁸.

Towarzystwo działało krótko, zostało rozwiązane uchwałą jego członków jesienią 1946 roku w wyniku przekształcenia Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w filię Wydziału Prawno-Ekonomicznego uniwersytetu toruńskiego. Prof. dr. Tadeusz Hilarowicz podaje, iż decyzję o rozwiązaniu Stowarzyszenia zgłosił on z końcem 1946 roku do Starostwa Grodzkiego w Olsztynie, zaś kontynuację działalności przekazało Towarzystwo „czynnikiem naukowym toruńskim”¹⁹. Uchwałą o rozwiązaniu Towarzystwa podjęto po 5 października (data decyzji Ministerstwa Oświaty o przekazaniu uczelni uniwersytetowi toruńskiemu) a przed grudniem 1946 roku. Zatem Towarzystwo działało około 8 miesięcy. Biorąc pod uwagę, że od lipca do końca września trwały wakacje, a w październiku uczelnia i jej agendy zostały przekazane uniwersytetowi toruńskiemu, Towarzystwo faktycznie mogło działać około 5 miesięcy. Pracę jednak prowadzono chociażby ze względu na fakt, iż trzeba było zwołać zebranie w celu jego rozwiązania i zakończenia działalności oraz przekazania prac „czynnikiem naukowym toruńskim”.

Rozwiązanie Warmińskiego Towarzystwa Naukowego uszło uwadze pracowników Starostwa Grodzkiego, bowiem jeszcze w 1947 roku, a więc już w rok po rozwiązaniu Towarzystwa, wysyłano do Zarządu pisma w sprawie wykazu składu osobowego oraz adresów zamieszkania członków²⁰. Nie otrzymawszy odpowiedzi, która byłaby podstawą do skreślenia

wina z 27 XI 1945 oraz do Komitetu Organizacyjnego Akademii w Olsztynie z 24 XI 1945.

¹⁷ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prof. dr. T. Hilarowicza do Starostwa Grodzkiego w Olsztynie z 27 VIII 1949.

¹⁸ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prezesa Warmińskiego Towarzystwa Naukowego prof. dr. T. Hilarowicza do Zarządu Miejskiego w Olsztynie z 11 VI 1946.

¹⁹ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prof. dr. T. Hilarowicza do Starostwa Grodzkiego w Olsztynie z 27 VIII 1949.

²⁰ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo Zarządu Miejskiego w Olsztynie do Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w Olsztynie z 26 VI 1947 i z 12 XI 1947.

Towarzystwa z ewidencji, uzyskano oświadczenie o działalności placówki od byłego członka tegoż Towarzystwa, zastępcy dyrektora uczelni i wykładowcy mgr. Jana Trzópka. Oświadczenie to, ze względu na stopień zaangażowania autora w sprawę uczelni, zasługuje na pełniejszą analizę. Należy przy tym zauważyć, że oświadczenie nie zostało napisane przez mgr. Jana Trzópka, lecz spisane przez urzędnika i brzmi ono następująco: „Na podstawie ustnego oświadczenia mgr. Trzópka, byłego członka Warmińskiego Towarzystwa Naukowego, uważa się Stowarzyszenie za rozwiązane ze względu na to, że Towarzystwo od 1946 roku nie przejawiało żadnej działalności. Członkowie założyciele Towarzystwa w Olsztynie obecnie nie mieszkają — ob. ob. prof. Hilarowicz i prof. Zajączkowski. Olsztyn, 20 marca 1948 roku”²¹. Ocena placówki jest więc zdecydowanie negatywna.

Oświadczenia tego nie należy traktować jako dosłownej wypowiedzi mgr. Jana Trzópka, gdyż nie wiadomo, czy urzędnik sporządzając notatkę oddał wiernie myśli informatora. W owym oświadczeniu zawarte jest stwierdzenie, iż „uważa się Stowarzyszenie za rozwiązane ze względu na to, że Towarzystwo od 1946 roku nie przejawiało żadnej działalności”. Cytowana wypowiedź wskazuje na to, że mgr. Jan Trzópek nie wiedział, iż Towarzystwo zostało rozwiązane na posiedzeniu członków jesienią 1946 roku, lecz uważa je za rozwiązane, gdyż od roku 1946 nie przejawiało działalności. Zatem nie wiadomo, czy odpowiedź dotyczy roku 1946, kiedy Towarzystwo powołano, czy odnosi się do okresu po 1946 roku, kiedy uległo rozwiązaniu. I druga wątpliwość: czy mgr. Jan Trzópek był dostatecznie zorientowany w działalności Warmińskiego Towarzystwa Naukowego? Wydaje się prawdopodobne, że Trzópek nie był członkiem czynnym Towarzystwa, lecz tylko członkiem współpracującym. Mimo dużego zaangażowania osobistego w sprawę uczelni, nie posiadał dostatecznych warunków — brak stopnia naukowego, dorobku itp. — by posiadać członkostwo czynne Towarzystwa. Nie mógł więc uczestniczyć bezpośrednio w posiedzeniach naukowych, jakie odbywali członkowie czynni w ścisłym gronie. Udział mgr. Jana Trzópka w pracach Towarzystwa wskazywałby na to, iż powołano niektóre z projektowanych sekcji. Jan Trzópek jako członek współpracownik mógł więc powoływać się na to, iż jest członkiem Towarzystwa, lecz należał do jednej z sekcji. Brak aktywności naukowej sekcji, do której należał Trzópek, mógł rzutować na ocenę całej działalności Warmińskiego Towarzystwa Naukowego. Sekcje natomiast — jeżeli zdołano je powołać — powstały najwcześniej w okresie od lutego do czerwca 1946 roku. Nie było więc wiele czasu na rozpoczęcie pracy. Sądzę więc, że przedstawione oświadczenie nie może posłużyć do oceny działalności Warmińskiego Towarzystwa Naukowego tak ze względu formalnego — nie jest to autentyczna relacja mgr. Jana Trzópka, lecz notatka urzędnika, jak i merytorycznego, gdyż nie wskazuje konkretnie, do jakiego okresu odnosi się ocena — 1946 roku, czy po 1946 roku.

Jak przedstawia się działalność Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w świetle zachowanej korespondencji prezesa prof. dr. Tadeusza Hi-

²¹ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo odręczne z 20 III 1948.

larowicza ze Starostwem Grodzkim w Olsztynie? W tej sprawie zachowały się dwa pisma, gdzie w trakcie omawiania innych zagadnień poruszono także sprawy naukowe. Pierwsze pismo pochodzi z czerwca 1946, drugie z sierpnia 1949 roku. W piśmie z 11 czerwca 1946 roku prof. dr Tadeusz Hilarowicz donosi władzom Starostwa Grodzkiego, iż Towarzystwo skupiało małe grono osób. Działalność Warmińskiego Towarzystwa Naukowego ograniczała się na razie do omawiania spraw naukowych podczas posiedzeń naukowych odbywanych na ściśle wewnętrznych zebraniach. Wynika z tego, iż dyskutowano nad pracami będącymi jeszcze w stadium projektów i uzgodnień. Bliższych danych o dyskutowanych tematach nie ujawniono, wskazując jedynie, że dotyczą one problematyki Warmii i Mazur²². W całej znanej dokumentacji jest to jedyna wzmianka, iż w rozważaniach naukowych uwzględniono nie tylko Warmię, ale i Mazury. W drugim piśmie z 27 sierpnia 1949 roku, skierowanym do Starostwa Grodzkiego a wyjaśniającym powody rozwiązania Warmińskiego Towarzystwa Naukowego, wyraźniej sprecyzowano podejmowaną tematykę badawczą. Stwierdzono więc, iż Stowarzyszenie to „rozpoczęło pracę w kierunku przygotowania monografii o dziejach Warmii jako połudzielnego tworu państwowego”²³. Zatem dyskusje naukowe wyszły już ze stadium uzgodnień i planowania, przystąpiono natomiast do konkretnych tematów badawczych. Brak jest informacji, czy praca nad monografią dziejów Warmii była pozycją zbiorową, czy opracowywała ją jedna osoba. Z uwagi na złożoność tematu należy przypuszczać, że miała to być praca zbiorowa.

W celu uzyskania dodatkowych informacji o działalności Warmińskiego Towarzystwa Naukowego, zwróciłem się z prośbą w tej sprawie do prof. dr. Juliusza Willaume, byłego sekretarza generalnego Towarzystwa. W liście z dnia 1 maja 1974 roku prof. dr Juliusz Willaume potwierdzając istnienie Warmińskiego Towarzystwa Naukowego oznajmił jednocześnie, iż ze względu na odległość czasową od owych lat, a ponadto z uwagi na to, że całością spraw, w tym i dokumentacją Towarzystwa, zajmował się prezes prof. dr Tadeusz Hilarowicz, nie jest w stanie udzielić pełniejszych informacji²⁴.

4. ZAKOŃCZENIE

Powstanie Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w Olsztynie z początkiem 1946 roku było bezpośrednim następstwem śmiałych decyzji z sierpnia 1945 roku o powołaniu przez Pełnomocnika Rządu wyższej uczelni w Olsztynie. Fakty owe świadczą o potrzebie istnienia ośrodka naukowego oraz o ambicjach stworzenia na Warmii i Mazurach silnego

²² WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prezesa Warmińskiego Towarzystwa Naukowego prof. dr. T. Hilarowicza do Zarządu Miejskiego w Olsztynie z 11 VI 1946.

²³ WAPO, Zarząd Miejski, II/163/8/118, Pismo prof. dr. T. Hilarowicza do Starostwa Grodzkiego w Olsztynie z 27 VIII 1949.

²⁴ W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować Panu Prof. dr. Juliuszowi Willaume za przesłany list oraz za pewne informacje dotyczące członków Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w Olsztynie.

ośrodka naukowego i kulturalnego. Działalność Towarzystwa trwała niepełna jeden rok. Jednak w tak krótkim czasie dokonano sporo. Warmińskie Towarzystwo Naukowe wyszło ze stadium organizacyjnego i podjęło już przygotowania do prac badawczych. W założeniach Towarzystwo miało charakter ściśle naukowy. Główną ambicją twórców była aktywizacja całej inteligencji Olsztyna poprzez możliwość uczestniczenia szerszego grona osób zainteresowanych nauką, w charakterze członków współpracowników, w pracach poszczególnych sekcji Towarzystwa. W badaniach zamierzano skupić się na tematyce regionalnej, ściślej Warmii. Znając jednak ambicje i zainteresowania naukowe założycieli Towarzystwa można było oczekiwać, że również Mazury zostałyby objęte dalszymi badaniami. Do najbardziej skonkretyzowanych problemów badawczych, jakie podjęło Towarzystwo, należało opracowanie monografii Warmii. Zmiana statusu Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej jako placówki samodzielnej i przekształcenie jej w filię Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, były bezpośrednimi przyczynami rozwiązania się Warmińskiego Towarzystwa Naukowego w Olsztynie.

DIE ERLÄNDISCHE WISSENSCHAFTLICHE GESELLSCHAFT IN OLSZTYN

Zusammenfassung

Gleichzeitig mit der Neubesiedlung und mit dem Aufbau der Verwaltung in Ermland und Masuren wurde in Olsztyn (Allenstein) auch mit der Organisation des wissenschaftlichen Lebens begonnen. Im August 1945 wurde durch eine Verordnung des Beauftragten der Regierung der Republik Polen für den Bezirk Masuren, Dr. Jakub Prawin, eine Verwaltungsakademie ins Leben gerufen, die im Januar 1946 in eine Juristisch-Ökonomische Hochschule umgewandelt wurde. Die Mitglieder des Lehrkörpers dieser Hochschule gründeten am 31. Januar 1946 die Ermländische Wissenschaftliche Gesellschaft und wählten Prof. Dr. Tadeusz Hilarowicz zu ihrem Vorsitzenden. Die Gesellschaft hatte einen streng wissenschaftlichen Charakter. Es waren zwei Arten der Mitgliedschaft vorgesehen: zu aktiven Mitgliedern konnten Personen berufen werden, die wissenschaftlich tätig waren; die sogenannten Mitarbeiter wurden aus den Vertretern der an den Wissenschaft interessierten Intelligenz gewählt. Die Mitarbeiter konnten sich an der wissenschaftlichen Arbeit in den Sektionen der Gesellschaft beteiligen. Das Forschungsprogramm umfaßte die Problematik Ermlands und Masurens von der Vergangenheit bis in die Gegenwart. Die ersten einleitenden Arbeiten konzentrierten sich auf die Vorbereitung einer Monographie Ermlands. Im Oktober 1946 wurde die Ökonomisch-Juristische Hochschule in eine Filiale der Juristisch-Ökonomischen Fakultät der Universität zu Toruń (Thorn) umgebildet. Die bei der bisherigen Hochschule bestehende Gesellschaft wurde gemäß dem Beschluß der Mitglieder aufgelöst und ihre Kompetenzen auf die Wissenschaftler in Toruń übertragen.